

BO‘LAJAK CHET TIL O‘QITUVCHILARINING TIL ASPEKTLARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Elmirzayeva Muslima Mirsalimovna,
Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika
universiteti tayanch doktoranti
melmirzayeva@uznpu.uz

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18933097>

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo‘lajak chet til o‘qituvchilarining til aspektlarini (fonetika, leksika, grammatika va stilistika) rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda til o‘qitish jarayonining samaradorligini oshirishda pedagogik psixologiya, psixolingvistika va lingvodidaktikaning o‘zaro integratsiyasi asosiy omil sifatida asoslab beriladi. Xususan, motivatsiya, emotsional muvozanat, semantik maydon, paradigmatic va sintagmatic bog‘lanishlar, nutq va til malakalari o‘rtasidagi munosabatlar kabi psixologik omillar til aspektlarini shakllantirishda muhim mexanizm sifatida ko‘rib chiqiladi. Maqolada shuningdek, grammatik ko‘nikmalarni shakllantirishning psixologik qonuniyatlari, nutqiy va til malakalari o‘rtasidagi farqlar, avtomatlashtirish jarayoni hamda retseptiv va produktiv kompetensiyalar masalalari yoritilgan. Zamonaviy metodologik tendensiyalar, xususan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va sun‘iy intellekt vositalarining til ta‘limiga integratsiyasi ham ilmiy asosda tahlil etilgan. Tadqiqot natijalari bo‘lajak chet til o‘qituvchilarini kasbiy tayyorlash jarayonida psixologik va lingvodidaktik omillarni uyg‘unlashtirish zarurligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: pedagogik psixologiya, psixolingvistika, lingvodidaktika, til aspektlari, grammatik ko‘nikma, nutq malakasi, semantik maydon, paradigmatic bog‘lanish, sintagmatic bog‘lanish, motivatsiya, L2 motivatsiya, kommunikativ kompetensiya, retseptiv va produktiv ko‘nikmalar, avtomatlashtirish, sun‘iy intellekt, raqamli ta‘lim texnologiyalari.

Abstract. This article provides a scientific and theoretical analysis of the pedagogical and psychological characteristics of the development of language aspects (phonetics, vocabulary, grammar, and stylistics) in future foreign language teachers. The study substantiates the mutual integration of educational psychology, psycholinguistics, and linguodidactics as a key factor in improving the effectiveness of the language teaching process. Specifically, psychological factors such as motivation, emotional balance, semantic field, paradigmatic and syntagmatic connections, and the relationship between speech and language skills are considered important mechanisms for the development of language aspects. The article also examines the psychological patterns of grammatical skill development, the differences between speech and language skills, the process of automation, and issues of receptive and productive competencies. Contemporary methodological trends, in particular the integration of information and communication technologies and artificial intelligence tools in language teaching, are also scientifically analyzed. The study's results highlight the need to combine psychological and linguodidactic factors in the professional training of future foreign language teachers.

Keywords: educational psychology, psycholinguistics, linguodidactics, language aspects, grammatical skills, speech skills, semantic field, paradigmatic relationship, syntagmatic relationship, motivation, motivation for second language learning, communicative competence, receptive and productive skills, automation, artificial intelligence, digital educational technologies.

Аннотация. В данной статье научно и теоретически анализируются педагогические и психологические особенности развития языковых аспектов (фонетика, лексика, грамматика и стилстика) будущих преподавателей иностранных языков. Исследование обосновывает взаимно интеграцию педагогической психологии, психолингвистики и лингводидактики как ключевого фактора повышения эффективности процесса обучения языку. В частности, в качестве важных механизмов формирования языковых аспектов рассматриваются психологические факторы,

такие как мотивация, эмоциональное равновесие, семантическое поле, парадигматические и синтагматические связи, а также взаимосвязь между речевыми и языковыми навыками. В статье также рассматриваются психологические закономерности формирования грамматических навыков, различия между речевыми и языковыми навыками, процесс автоматизации и вопросы рецептивной и продуктивной компетенций. Научно анализируются также современные методические тенденции, в частности, интеграция информационно-коммуникационных технологий и инструментов искусственного интеллекта в обучение языку. Результаты исследования указывают на необходимость сочетания психологических и лингводидактических факторов в процессе профессиональной подготовки будущих преподавателей иностранных языков.

Ключевые слова: педагогическая психология, психолингвистика, лингводидактика, языковые аспекты, грамматические навыки, речевые навыки, семантическое поле, парадигматическая связь, синтагматическая связь, мотивация, мотивация к изучению второго языка, коммуникативная компетентность, рецептивные и продуктивные навыки, автоматизация, искусственный интеллект, цифровые образовательные технологии.

Kirish. Chet tilini o'rgatish jarayonida pedagogik psixologiya markaziy o'rin egallaydi. Bu soha til o'rganishdagi individual farqlar, motivatsion omillar, kognitiv jarayonlar va sotsial interaksionni o'rganish orqali ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. An'anaviy yondashuvlardan farqli ravishda, zamonaviy pedagogik psixologiya interaktiv, kommunikativ va shaxsga yo'naltirilgan metodlarni qo'llab-quvvatlaydi. Xususan, o'yinli faoliyat, loyiha asosidagi o'qitish hamda rol-o'yinlar orqali o'quvchilarning tilga bo'lgan ichki qiziqishi va ishtirokchilik darajasi oshadi (Juraeva, 2023).

Evropa umumiy til mezonlari (CEFR) asosida til kompetensiyasi uch asosiy komponentdan tarkib topadi: lingvistik, sotsiolingvistik va pragmatik. Bu kompetensiyalarni uyg'unlashtirish orqali bo'lajak chet til o'qituvchilarida kommunikativ qobiliyatlarning chuqur shakllanishi ta'minlanadi. Mazkur yondashuv til o'rganishni faqat bilim emas, balki ijtimoiy faoliyat sifatida talqin etadi.

Adabiyotlar tahlili. Lev Vygotskiyning yaqin rivojlanish zonasi (ZPD) nazariyasi o'rganilayotgan til materialini o'zlashtirishda ijtimoiy yordamning (o'qituvchi, tengdosh, mentor) hal qiluvchi rolini asoslaydi. O'quvchi o'z imkoniyatidan yuqoriroq darajadagi topshiriqlarni aynan o'qituvchi yoki rivojlangan sherik yordamida bajara oladi, bu esa o'quv faoliyatining psixologik qo'llab-quvvatlovchi mexanizmlarini belgilaydi.

Pedagogik kompetensiyalar va integrativ yondashuv. Bo'lajak chet til o'qituvchilarning tayyorgarligida pedagogik kompetensiyaning roli katta. Tursinova (2023) ta'kidlaganidek, bu kompetensiya uch tarkibiy qismdan iborat: akademik bilimlar (tilshunoslik, psixologiya), metodik malaka (interfaol o'qitish texnikalari) va shaxsiy-professional kompetensiyalar (madaniyatlararo muloqot, empatiya, kreativlik). Bu komponentlar orqali til aspektlari – fonetika, leksika, grammatika va stilistika – integrativ tarzda o'rgatiladi.

Urinboeva (2024) fikricha, raqamli asr o'qituvchisining asosiy sifati bu zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'zlashtira olishdir. Bunda kurikulum dizayni, tanqidiy fikrlash, raqamli savodxonlik, madaniy sezgirlik va o'quvchilarning ehtiyojlarini inobatga

olish zarur. Shuningdek, tilni o'rganish va o'rgatishdagi sotsiomadaniy omillarni hisobga olish integrativ yondashuvning ajralmas qismidir.

Psixologik-pedagogik yondashuvlarning nazariy asoslari sifatida behaviourism (ta'limni tashqi ta'sirlar asosida boshqarish), mentalizm (ichki aqliy jarayonlarni tahlil qilish), va cognitivism (bilish faoliyati asosida o'rganish) konsepsiyalari ko'riladi. Ushbu yondashuvlar til o'rganish jarayoniga individual, guruhli va texnologik nuqtai nazardan qarash imkonini beradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda pedagogik-psixologik yondashuv asosida nazariy tahlil, qiyosiy o'rganish hamda ilmiy adabiyotlarni sistematik tahlil qilish metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, psixolingvistika, pedagogik psixologiya va lingvodidaktika sohalariga oid ilmiy manbalar integrativ yondashuv asosida tahlil qilinib, bo'lajak chet til o'qituvchilarining til aspektlarini rivojlantirish jarayonidagi psixologik va metodik omillar umumlashtirildi.

Tahlillar va natijalar. *Psixologik omillar: motivatsiya va emotsional muvozanat.* Til o'rganish jarayonida psixologik omillar – motivatsiya, hissiy muvozanat va individual qobiliyatlar – hal qiluvchi rol o'ynaydi. Juraeva (2023) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotda o'quvchilarning ichki va tashqi motivlari, tilga bo'lgan qiziqishi va darsdagi faol ishtiroki o'rganilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tilni samarali o'zlashtirish uchun ijobiy emotsional muhit va shaxsga moslashtirilgan yondashuv zarur.

Anpilohova va Polukhina (2022) L2 motivatsiya modellarida instrumental (maqsadli, kasbiy) va integrativ (madaniy, shaxsiy) motivatsiyalarni ajratgan. Bundan tashqari, o'quvchilarning psixologik komforti – stressdan holi muhit, qo'llab-quvvatlovchi o'qituvchi va sog'lom baholash tizimi – o'zlashtirish jarayonida muhim omil sifatida ko'riladi.

Dörnyei (2005) tomonidan ishlab chiqilgan "L2 Motivatsion O'zlik Tizimi" konsepsiyasi uchlik modelga asoslanadi: *Ideal L2 o'zi, Majburiy L2 o'zi, O'rganish tajribasi.* Bu model o'qituvchilarga talabning tilga bo'lgan shaxsiy motivatsiyasini aniqlash va uni individual o'sishga yo'naltirish imkonini beradi.

Fonetika, grammatika, leksika va stilistika kabi til komponentlarini integratsiyalashgan holda o'rgatish zamonaviy til ta'limining muhim mezonidir. Bu borada psixopedagogik yondashuvlar – shaxsga yo'naltirilgan metodlar, faol nutqiy vazifalar, holatli mashqlar – asosiy vosita hisoblanadi. O'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydigan metodlar orqali tilning nazariy va amaliy tomoni uyg'unlashtiriladi.

Chebatarova (2014) til o'rgatishda shaxsning yoshi, psixotipi, stressga chidamliligi va motivatsion holatini hisobga olishni taklif qiladi. Bu individual yondashuvlar orqali shaxsiylashtirilgan o'quv strategiyalarini ishlab chiqish mumkin.

Kolobaev va Olkhovik (2015) esa o'qish faoliyatini til kompetensiyalarini rivojlantiruvchi asosiy manba sifatida ko'rsatadi. Ularga ko'ra, psixologik konsepsiyalar

asosida ishlab chiqilgan o'quv materiallari ta'limning mazmuniy va emotsional sifati oshishiga xizmat qiladi.

Zamonaviy pedagogik metodologiya sun'iy intellekt (AI) va raqamli vositalarni til ta'limiga integratsiya qilish orqali yangilanishni boshdan kechirmoqda. Xususan, ChatGPT kabi til modellari yordamida yaratilgan interaktiv topshiriqlar, virtual hamkorlik platformalari va multimodal mashg'ulotlar ta'lim oluvchining fikrlash va ifoda qilish qobiliyatlarini faol tarzda rivojlantiradi.

ESP (English for Specific Purposes) doirasidagi darslar professional ehtiyojlarga yo'naltirilgan bo'lib, ular behaviourist va cognitivist yondashuvlar bilan uyg'unlashgan holda, amaliy nutqiy vazifalarga asoslanadi. Affective factors – ya'ni hissiy omillar – talabning motivatsiyasini uyg'otishda, tilni qiziqarli kontekstda taqdim etishda asosiy vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Zamonaviy o'quv psixologiyasining darsliklar tilini takomillashtirish bo'yicha asosiy qoidalariga muvofiq, aloqa nazariyasi va axborot nazariyasi tamoyillariga asoslangan holda, nazariyaning matematik apparati, uning yordamida darslik mikrotilining tuzilmalari va o'qitish metodikasi o'rtasidagi bog'liqlik aniqlanadi. V.A.Artemovning so'zlariga ko'ra: "Bu chet tillarini o'qitishning eng yaxshi usullari va usullarini izlash va topishning zamonaviy matematik yo'lidir".

Shunday qilib, idrok nutqning tovush xususiyatlarini, nutq tovushlarini, nutq intonatsiyasini tan olishni, so'z va sintagmalarning ma'nosini tushunishni o'z ichiga oladi.

Bularning barchasi izchil nutqni idrok etish va tushunish uchun zarur shartdir.

Nutqni idrok etish sohasidagi so'nggi psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, uni lingvistik shaklga yoki ham shakl, ham mazmunga qaratilgan sintetik qilish mumkin.

O'qitish uchun mo'ljallangan tilning semiotik tizimini minimallashtirish imkoniyati va zarurati tilning global tizim sifatidagi va og'zaki nutqida ortiqcha ma'lumotlarning mavjudligiga asoslanadi. Shu bilan birga, psixologlar, ayniqsa, nutq bilan solishtirganda, tilga xos bo'lgan ma'lumotlarning ortiqchaligini ta'kidlaydilar. Didaktik nutqda so'zlashuv nutqiga xos bo'lgan ko'plab aloqa vositalari ham ortiqcha. Bu ularning sonini leksik va grammatik jihatdan kamaytirish imkonini beradi. Shuning uchun ham lingvodidaktik tadqiqotning vazifalaridan biri o'rganilayotgan va ona tillarning har birining mikrotizimlarini solishtirish, ularning mikrotizimlarining barcha asosiy xususiyatlarini aks ettiruvchi talaffuz, tilni bilishning turli darajalari uchun leksik va grammatik minimumlarni aniqlashdan iborat.

Pedagogik psixologiya aspekti va lingvodidaktika aspekti tilni o'rganishning turli jihatlari bo'lib, tilga turli nuqtai nazardan qaraydi. Ta'lim psixologiyasi til yordamida o'qitish muammolari bilan qiziqadi, bu har doim ham tilning o'zini – ona yoki chet elni o'rgatishni anglatmaydi. Lingvodidaktika nuqtai nazaridan til o'zlashtirilgan chet tilidagi ta'lim jarayonida uni o'rgatish maqsadida muloqot vositasi sifatida qaraladi. Bu ikkala qarash ham bir-birini to'ldirishi mumkin edi, chunki ularning har biri o'ziga xos tarzda o'quv jarayoni bilan bog'liq. Umuman nutqning rivojlanishi (ishlab chiqarishi) va talabalar nutqining individual ravishda rivojlanishi turli xil sharoitlarga, shu jumladan darslik va didaktik nutqning mikrotilining tabiatiga bog'liq bo'lib, ular bilan talabalar doimiy ravishda shug'ullanadilar va ular til haqida ma'lumot oladilar, buning natijasida ular ikkinchi tilning nutq modellarini o'rganadilar. Shu munosabat bilan darslikning mikrotilini konstruksiya qilishning psixolingvistik rivojlanishiga ehtiyoj bor. Bu mikrotil, asosan, mavzu sifatida, didaktik nutq esa, asosan, o'qitish vositasi sifatida namoyon bo'ladi. U turli xil psixolingvistik sharoitlarda amalga oshiriladi. Binobarin, o'quvchilarning o'rganilayotgan tildagi didaktik nutqi shakllantiruvchi qobiliyat sifatida psixolingvistikaning qiziqish doirasiga ham kiradi.

Bo'lajak chet til o'qituvchilarining til aspektlarini rivojlantirishning zamonaviy usullari asosan psixologiya va psixolingvistika ma'lumotlariga tayanadi, nutq mexanizmlari haqida aniqroq g'oyalarni shakllantiradi. Til aspektlarini rivojlantirishning psixologiyasiga B.V.Belyaev, A.V.Artemov, I.A.Zimnyaya va boshqalar e'tibor berganlar.

Til aspektlarini rivojlantirishda leksik jihatdan psixologik komponentning ahamiyatiga birinchilardan bo'lib e'tiborni B. V. Belyaev qaratdi. B. V. Belyaev "Chet til lug'atini o'qitishning psixologik asoslari" (1964) monografiyasida so'z ma'nosini so'zning tushunchaga munosabati va so'z ma'nosini so'zning predmetga munosabati sifatida ajratadi. Shu munosabat bilan B. V. Belyaev so'zning umumiy ma'nosini emas, balki tushunchani o'rgatishni taklif qiladi. A. V. Artemov buning faqat tayyor ifodalarga ega bo'lgan sof tushunchalarda bo'lishi mumkinligini ta'kidlaydi. Biroq, B. V. Belyaev bunday tushunchalarni tilga emas, balki kodga bog'laydi, bu noto'g'ri nuqtai nazardir, chunki kod o'zaro qarama-qarshi bo'lgan birliklar tizimi hisoblanadi [1.250].

Til aspektlarini rivojlantirishning leksik jihatdan psixolingvistik muammosi rus tilshunosi va psixologi A. A. Leontiev tomonidan ham o'rganilgan. Olim chet tilida nutqiy faoliyatni o'rgatishni ma'lum tildan foydalangan holda nutqiy muloqotga o'rgatish deb ta'riflaydi [4.218]. A. A. Leontiev yondashuvlarida nafaqat psixolingvistik, balki psixologik mohiyat ham topilgan. A. A. Leontiev nutqni o'zlashtirish jarayonida vizualizatsiyaning psixologik funksiyalarini ajratib ko'rsatadi. Xususan, ta'lim vazifasi so'zning tovush shaklini eslab qolish va uning ma'nosini o'zlashtirishga yordam berish bo'lsa, chet tili lug'atini o'rganish jarayonida vizualizatsiyaning ahamiyati ta'kidlanadi [5.287].

Bunday holda, odamda nafaqat so'zni eslab qolish, balki tilning grammatik tuzilishini intuitiv his qilish imkonini beradigan mantiqiy-ovozli ta'sirning mavjudligi haqida gapirish qonuniydir. Ta'kidlanishicha, mantiqiy-tovushli ta'sir bolalar o'z ona tilini dastlabki bosqichda o'rganganlarida shakllanadi. Shu bilan birga, miyaning ma'lum sohalarida chet tilini o'rganish uchun zarur shart-sharoitlar yaratiladi [8.70].

O'quv jarayoniga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish o'quv faoliyatini optimallashtirish va ularni oqilona qilishga qaratilgan. Til aspektlarini rivojlantirishning grammatik jihatini o'rgatishning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, grammatik ko'nikmalarni shakllantirish uchun grammatik o'quv faoliyatini algoritmlash zarurligini ta'kidlash lozim. Keling, ushbu jarayonni psixologik nuqtai nazardan ko'rib chiqaylik va o'quv dasturiga mos keladigan talablarni aniqlaymiz.

Til aspektlarini rivojlantirishning grammatik ko'nikmalarni shakllantirish muammosi ushbu tadqiqot doirasidagi eng dolzarb masalalardan biridir. Grammatik mahorat o'z tabiatiga ko'ra heterojendir. Bu uning barcha asosiy jihatlarini qamrab oluvchi kompleks yondashuvni talab qiladi. Ushbu bo'limda biz ularning shakllanishining psixologik xususiyatlari va qonuniyatlariga to'xtalamiz.

Ko'nikma parametrlari sifatida quyidagi xususiyatlarni hisobga olish kerak: a) murakkab nutq faoliyatining bir qismi bo'lib, uning normal oqimini ta'minlaydi; b) avtomatlashtirilgan xususiyatga ega; v) bir vaqtning o'zida barqarorlik, moslashuvchanlik va umumiylikka ega. Grammatik ko'nikmalar doimo o'zgarib turadigan sharoitlarda tanib olish jarayonini ta'minlashi kerak.

Ayrim olimlar "nutq mahorati" va "til malakasi" tushunchalarini farqlaydilar. Nutqning grammatik mahorati deganda nutqni grammatik jihatdan to'g'ri "hissiyot orqali", ya'ni grammatik nutq avtomatizmlari asosida loyihalash mahorati tushuniladi. Nutqning muloqot vositasi sifatidagi o'ziga xos xususiyatlari bilan shartlangan nutq grammatika ko'nikmalarining asosiy sifatleri grammatik nutq harakatlarini bajarishda stixiyalilik, avtomatlashtirish va yaxlitlik, shakl va ma'no birligi, uning faoliyatining situatsion va kommunikativ aniqlanishidir. Nutq mahoratining psixolingvistik asosini nutqdan muloqot vositasi sifatida foydalanish jarayonida shakllanadigan nutq dinamik

aloqalari tashkil etadi. Bunday bogʻlanishlar maʼno va tovush, semantik va tovush ifodalarining birligini ifodalaydi.

Til koʻnikmalari – har xil turdagi individual shakllar va tuzilmalarni shakllantirish, nutq aloqasi shartlaridan tashqari qoidalarga muvofiq oʻzgartirishning operatsion qobiliyatlari. Bu turdagi malakalarning psixologik asosini intellektual diskursiv-grammatik “fikrlash operatsiyalari”, “aqliy harakatlar” tashkil etadi. Bunday harakat va amallar tegishli grammatik qoidalarni bilish asosida amalga oshiriladi. Til grammatikasining asosiy xususiyatlariga quyidagilar kiradi: a) xabardorlik va diskursivlik; b) grammatik harakatlarni bajarishda vaziyat va kontekstual motivatsiyaning etishmasligi.

Har qanday tilni (ona yoki chet el) yaxshi biladigan savodli odam nutq va til qobiliyatiga ega. Ular bir-biriga ijobiy taʼsir koʻrsatadi, nafaqat grammatik jihatdan toʻgʻri gapirishni taʼminlaydi, balki kerak boʻlganda nutqning grammatik toʻgʻriligini nazorat qiladi va nutqdagi oʻz xatolarini tuzatadi.

Grammatik mahoratda uni tashkil etuvchi quyidagi konkret harakatlarni ajratib koʻrsatish mumkin: 1) soʻzlovchining nutq maqsadiga mos keladigan tuzilishni tanlash (maʼlum vaziyatda); 2) maʼlum bir til normalari va maʼlum bir vaqt parametriga muvofiq strukturani toʻldiradigan nutq birliklarini loyihalash; 3) ushbu harakatlarning toʻgʻriligi va adekvatligini baholash.

Tuzilishni tanlash mahoratning funktsional tomoni deb atash mumkin. Rasmiy tomoni ham bor – dizayn. Berilgan til nuqtai nazaridan toʻgʻrilik va nutq oqimining tezligi unga bogʻliq. Bu tomon (dizayn) leksik malakaning ikkala operatsiyasi - soʻzni qidirish va birikma bilan chambarchas bogʻliq. Bundan tashqari, strukturaning dizayni ularga asoslanadi, ularning darajasiga bogʻliq. Shuning uchun ham talaba yetarlicha ravon egallagan leksik birliklar asosidagina grammatik malakani shakllantirish mumkin.

Grammatik nutq mahorati deganda ogʻzaki nutqda grammatik hodisalardan toʻgʻri kommunikativ motivli avtomatlashtirilgan foydalanish tushuniladi. Shakllarning toʻgʻri shakllanishi va ishlatilishini taʼminlaydigan grammatik koʻnikmalarni nutq morfologik koʻnikmalari deb atash mumkin (masalan, feʼllarning shaxs sonlarini shakllantirish). Gaplarning barcha turlarida soʻzlarni toʻgʻri avtomatlashtirilgan tartibga solish uchun masʼul boʻlgan koʻnikmalar sintaktik nutq qobiliyatlari deb taʼriflanadi.

Yozma nutqning morfologik va sintaktik nutq malakalari yozma nutq shaklining oʻziga xosligidan koʻra koʻproq analitik (diskursiv) xarakterga ega.

Retseptiv grammatik koʻnikmalar – yozma yoki ogʻzaki matndagi grammatik maʼlumotlarni tanib olish va shifrlash uchun avtomatlashtirilgan harakatlar. Psixofiziologiya nuqtai nazaridan retseptiv grammatik koʻnikmalar muvozanatdagi asabiy aloqalar tizimini yoki dinamik stereotipni ifodalaydi: "avtomatizm va ongning birligi.

Xulosa. Boʻlajak chet til oʻqituvchilarining til aspektlarini rivojlantirish koʻp qirrali pedagogik-psixologik jarayon boʻlib, u lingvistik bilimlar bilan bir qatorda psixologik mexanizmlarni chuqur hisobga olishni talab etadi. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki,

tilni o'zlashtirish jarayoni nafaqat bilimlarni egallash, balki nutqiy faoliyatni shakllantirish, avtomatlashtirilgan ko'nikmalarni rivojlantirish va kommunikativ kompetensiyani tarkib toptirish bilan uzviy bog'liqdir.

Psixolingvistik nuqtai nazardan til tizimi va nutq qobiliyati o'rtasidagi o'zaro munosabatni hisobga olish, semantik maydon va paradigmatic bog'lanishlarni shakllantirish, faol va passiv lug'at o'rtasidagi dinamik o'tish jarayonini boshqarish muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, grammatik ko'nikmalarni shakllantirishda avtomatlashtirish, situativlik va kommunikativ yo'naltirilganlik asosiy mezon bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek, zamonaviy ta'lim sharoitida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari hamda sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish til aspektlarini integrativ va shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida rivojlantirish imkonini beradi. Shu bois, bo'lajak chet til o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida pedagogik psixologiya, psixolingvistika va lingvodidaktikaning o'zaro uyg'unlashgan modeli asosida metodologik tizim ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Artemov, V. A. (1969). *Psixologiya obucheniya inostrannym yazykam*. Moskva: Nauka.
2. Belyaev, B. V. (1964). *Psixologicheskie osnovy obucheniya inostrannoy leksike*. Moskva.
3. Chebotarova, N. (2014). *Psixologicheskie aspekty obucheniya inostrannym yazykam*.
4. Dörnyei, Z. (2005). *The Psychology of the Language Learner: Individual Differences in Second Language Acquisition*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
5. Galskova, N. D., & Gez, N. I. (2004). *Teoriya obucheniya inostrannym yazykam*. Moskva.
6. Juraeva, D. (2023). Chet tilini o'qitishda motivatsion omillar tahlili.
7. Khusnullina, G., & Polyakov, O. (2013). *Psixolingvisticheskie osnovy obucheniya inostrannym yazykam*.
8. Leontiev, A. A. (1969). *Yazyk, rech, rechevaya deyatelnost*. Moskva.
9. Passov, E. I. (1977). *Kommunikativny metod obucheniya inostrannomu govoreniyu*. Moskva.
10. Rubinstein, S. L. (2007). *Osnovy obshchey psixologii*. Sankt-Peterburg.
11. Shatilov, S. F. (1971). *Metodika obucheniya inostrannym yazykam v sredney shkole*. Moskva.
12. Tyuxtin, V. S. (1968). Tizimli-strukturaviy yondashuv va falsafiy bilimlarning o'ziga xosligi. *Voprosy filosofii*, №11.
13. Urinboyeva, M. (2024). Raqamli pedagogik texnologiyalar va zamonaviy o'qituvchi kompetensiyasi.
14. Anpilohova, L., & Polukhina, T. (2022). L2 motivatsiya modellari va ularning ta'lim jarayonidagi ahamiyati.